

Stärkt stöd när det gäller elever med NPF och omfattande frånvaro

Delredovisning av regeringsuppdrag

Specialpedagogiska skolmyndigheten 2025

Innehållsförteckning

1 Inledning	2
1.1 Sammanfattning av genomförda insatser	2
1.2 Ramar	2
2 Genomförande av uppdraget	4
2.1 Kartläggning av forskning och publicerat material	4
2.2 Kommunikation av befintlig kunskap	4
2.3 Behovsinventering av förstärkt stöd	5
2.3.1 Risk- och skyddsfaktorer	5
2.3.2 Kartlägningsverktyg för omfattande skolfrånvaro	6
2.3.3 Förbättrat stöd för professionella relationer i skolan	6
3 Nästa steg	6
3.1.1 Referensgrupper och hearings	6
3.1.2 Ett mer lättillgängligt stöd	7
3.1.3 Förstärkt stöd	7
4 Avslutande reflektioner	8

1 Inledning

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, fick i maj 2024 i uppdrag av regeringen att stärka sitt arbete med att ge råd och stöd till huvudmän för de obligatoriska skolformerna inklusive fritidshemmet samt gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan när det gäller elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF, och omfattande frånvaro. Syftet med uppdraget är att främja närvaro i skolan och förebygga omfattande frånvaro. I uppdraget ingår att erbjuda verksamhetsnära stöd utifrån behov samt inhämta och sprida kunskaper om framgångsrika och konkreta metoder och arbetssätt för verksamheter. I arbetet med uppdraget ska myndigheten även inhämta kunskap erfarenheter, bland annat när det gäller skolsociala team, från Statens skolverk, Socialstyrelsen, Statens skolinspektion samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

En delredovisning ska enligt uppdraget lämnas senast den 10 december 2025 och en slutredovisning senast den 26 maj 2027.

1.1 Sammanfattning av genomförda insatser

SPSM har hittills genomfört följande huvudsakliga insatser:

- kartlagt relevant forskning och andra material samt planerat för fortsatt involvering av forskare, experter och yrkesverksamma,
- kommunicerat befintlig kunskap och stöd,
- påbörjat behovsinventering av förstärkt stöd samt
- utvecklat myndighetens förutsättningar för att kunna erbjuda ett verksamhetsnära stöd,

I avsnitt 2 ges en mer utförlig beskrivning av genomförda insatser.

1.2 Ramar

Inom ramen för regeringsuppdraget planeras SPSM:s stöd att erbjudas till huvudmannens organisation. Det innebär att det verksamhetsnära stödet omfattar undervisningsnivå, rektorsnivå och huvudmannanivå för att säkerställa en likvärdig och hållbar struktur i arbetet med omfattande frånvaro.

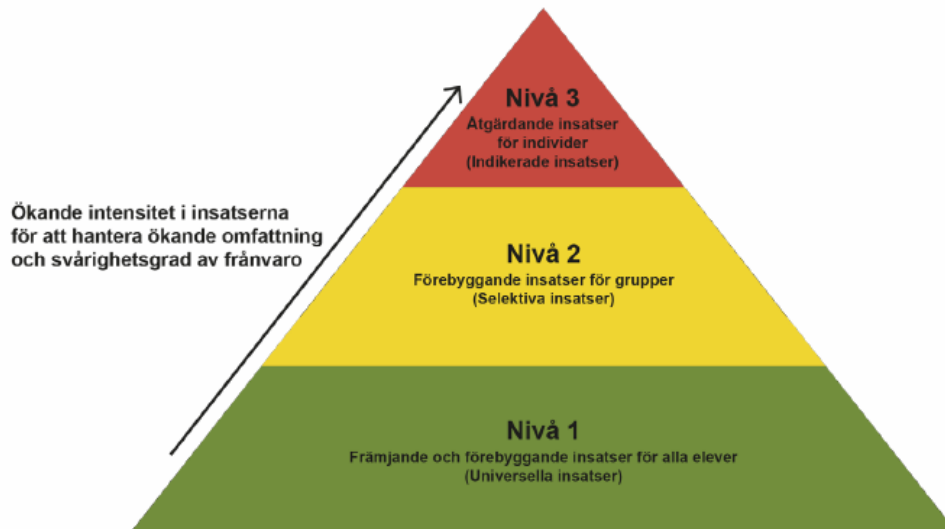
SPSM utgår i regeringsuppdraget från Socialstyrelsens benämning när det gäller begreppet neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF. Socialstyrelsen har, genom sin normerande roll inom hälso- och sjukvårdens område, i uppdrag av regeringen att utveckla och fastställa begrepp, termer och klassifikationer. Det föreligger dock vissa oklarheter gällande

definitioner och begreppsanvändning avseende NPF-begreppet, vilket bland annat framgår av Socialstyrelsens Nationella riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism (2024). Enligt Socialstyrelsen används NPF som ett samlingsbegrepp för utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar som påverkar individens utveckling från barndomen och som vanligen varar livet ut. Begreppet omfattar adhd och autism, men används ibland även för att inkludera tics, Tourettes syndrom, språkstörningar, läs- och skrivsvårigheter samt intellektuell funktionsnedsättning.

SPSM utgår från ett teoretiskt ramverk, MTSS-modellen,¹ där råd och stöd till skolor kan ges på olika nivåer. Arbetet för att elever ska kunna vara i, eller komma tillbaka till skolan kan delas upp i nivåerna främjande, förebyggande och åtgärdande insatser och illustreras som en triangel. På nivå 1, som utgör basen av triangeln, finns det främjande och förebyggande arbetet som riktas till alla elever, till exempel en undervisning av god kvalitet. De förebyggande insatserna på den första nivån handlar om att förebygga mindre förekomster av frånvaro. Det förebyggande arbetet intensifieras på nivå 2, i mitten av triangeln, och ges på gruppnivå. Arbetet sätts in vid begynnande frånvaro och ska förhindra utveckling av omfattande frånvaro. Här kan de elever med närvaroproblematik få insatser i mindre grupp, vilket ger bättre möjligheter till individanpassning. På nivå 3 görs insatser på individuell nivå utifrån specifika behov och det handlar om att åtgärda omfattande frånvaro.

¹ Multi-Tiered Systems of Support (flernivåsystem för stöd) är en modell som syftar till att organisera närvaro- och frånvaroarbetet i skolan så att insatser sätts in så tidigt som möjligt för att förebygga att elever behöver omfattande stöd. Modellen integrerar akademiskt, socialt och emotionellt stöd och använder olika nivåer av stöd, där intensiteten ökar baserat på elevens behov.

Figur 1. Innehåll i MTSS-modellens tre nivåer (modifierad version, utifrån Kearney & Graczyk, 2014).

2 Genomförande av uppdraget

2.1 Kartläggning av forskning och publicerat material

I ett inledande skede har myndigheten undersökt vetenskaplig litteratur inom området. SPSM har även granskat publicerat material från myndigheter och andra relevanta organisationer till exempel från Skolverket, Skolinspektionen, Socialstyrelsen och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

2.2 Kommunikation av befintlig kunskap

Under 2025 publicerade SPSM en systematisk översikt som sammanställde vetenskapliga studier om insatser som kan främja alla elevers närvaro och förebygga frånvaro i skolan. Översikten publicerades inom ramen för ett tidigare regeringsuppdrag.² Den fokuserar på främjande och förebyggande insatser som omfattar alla elever, oavsett tidigare närvaro, i alla skolformer; från förskoleklass till sista året i gymnasieskolan och vänder sig främst till rektorer, lärare och elevhälsopersonal. Översiktens resultat visar att elevers närvaro kan främjas genom till exempel att skolor arbetar med att förbättra skolklimatet, att samarbeta tvärprofessionellt och att involvera vårdnadshavare.

Inom ramen för arbetet med detta uppdrag har SPSM producerat en film som publicerades parallellt med den systematiska översikten. I filmen

² Regeringsuppdrag om kunskapssammanställningar om elevhälsa och stöd.

beskrivs ett par av resultaten och insatserna från översikten närmare och ger exempel från svensk skola. Filmens syfte var att kommunicera kunskap på fler sätt än genom skriven text samt att ge verksamhetsnära och konkreta exempel på hur man kan arbeta i skolan utifrån översiktens resultat.

SPSM har kommunicerat översiktens resultat till en bred målgrupp på större konferenser i Sverige. SPSM har även kommunicerat resultaten till andra myndigheter, däribland Skolverket, Skolforskningsinstitutet, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och till lärare och elevhälsopersonal.

Varje termin erbjuder SPSM webinarier om arbetet med att främja skolnärvaro samt förebygga och åtgärda skolfrånvaro samt om adhd och autism. Dessa webinarier riktar sig till verksamma på huvudmannanivå, rektorsnivå och undervisningsnivå. Webinarierna innehåller såväl relevant forskning som information om SPSM:s stöd, samt lärande exempel från verksamheters arbete inom området. De fungerar också som plattformar för dialog och erfarenhetsutbyte mellan deltagare.

2.3 Behovsinventering av förstärkt stöd

SPSM har via en enkät inhämtat synpunkter och medskick från medlemmar i ett nationellt nätverk för skolnärvaro. Nätverket samlar aktörer som arbetar med skolnärvarofrågor på olika nivåer och inom olika organisationer. Totalt inkom 121 svar på enkäten. Analys av enkätsvaren pågår för närvarande.

Myndigheten har också genomfört en inventering av SPSM:s rådgivares och chefers kunskaper och erfarenheter av att erbjuda stöd avseende skolfrånvaro/skolnärvaro i förskolan och skolan. Cirka 220 rådgivare och chefer deltog i inventeringen.

Inventeringen som helhet pekar på att det finns förbättringsområden i både SPSM:s interna arbete och externa stöd. Följande utvecklingsområden har identifierats:

- risk- och skyddsfaktorer,
- kartläggningsverktyg för omfattande skolfrånvaro,
- förbättrat stöd för professionella relationer i skolan.

2.3.1 Risk- och skyddsfaktorer

I SPSM:s systematiska översikt Skolans insatser för att främja närvaro och förebygga frånvaro för alla elever lyfts flera insatser, vars syfte är att förstärka välkända skyddsfaktorer. Insatserna handlar i huvudsak om att:

- systematiskt främja positiva beteenden och relationer.

- följa upp närvaro med hjälp av data för att kunna stödja elever.
- underlätta övergångar mellan skolformer, till exempel genom att ge elever stöd för ökade kunskapsresultat och förväntningar på vidare utbildning.
- genomföra insatser som kombinerar arbete med skolämnen och socioemotionellt lärande, både i och utanför skolan.
- genomföra insatser som kombinerar förbättring av skolklimatet och utveckling av elevers sociala färdigheter.

I det fortsatta arbetet med risk- och skyddsfaktorer planerar SPSM att bygga vidare på myndighetens befintliga stödmaterial.

2.3.2 Kartläggningsverktyg för omfattande skolfrånvaro

Rådgivare inom SPSM har genomgått en utbildning om väl beprövade kartläggningsverktyg avseende skolfrånvaro. Myndigheten planerar även för fortsatt spridning av kunskap om kartläggningsverktyg internt. Det har bedömts som viktigt att öka kompetensen kring olika kartläggningsverktyg för att stärka stödet.

2.3.3 Förbättrat stöd för professionella relationer i skolan

SPSM har kartlagt systematiska forskningsöversikter med fokus på professionella relationer. SPSM har också inventerat både interna material och resurser från andra skolmyndigheter. Myndigheten har även initierat kontakt med forskare och lärosäten för fortsatt dialog och samverkan.

SPSM har vidare identifierat framgångsrika skolverksamheter som arbetar systematiskt med relationer i sitt närvarofrämjande arbete. SPSM planerar för framtagande av material tillsammans med dessa verksamheter med syftet att lyfta fram lärande exempel.

3 Nästa steg

3.1.1 Referensgrupper och hearings

För att säkerställa att utvecklingen av SPSM:s stöd motsvarar huvudmännens stödbehov kommer referensgrupper att etableras med representanter från olika professioner och verksamheter inom skolväsendet. Dessa referensgrupper kommer att kunna bidra i arbetet med att ta fram olika former av stödmaterial under projektidens gång.

En forskarhearing planeras under 2026 som ytterligare ett sätt att samla och därefter kunna sprida aktuell kunskap om elever med NPF och omfattande skolfrånvaro.

Myndigheten planerar även en hearing med intresseorganisationer och övriga relevanta aktörer. Syftet är att fånga upp erfarenheter och medskick som SPSM kan använda i arbetet med att utveckla ett mer träffsäkert stöd som svarar mot huvudmäns och skolors behov.

3.1.2 Ett mer lättillgängligt stöd

SPSM har utvecklat det förfrågansformulär som används när huvudmän och skolor söker specialpedagogiskt stöd hos SPSM. Målsättningen är att de vidtagna åtgärderna ska bidra till att förkorta ledtiderna från inkommen förfrågan om specialpedagogiskt stöd till faktiska stödinsatser utifrån huvudmannens och skolans behov.

3.1.3 Förstärkt stöd

Myndigheten planerar insatser som bland annat rör hur skolfrånvaro kartläggs och analyseras av skolverksamheter. SPSM planerar även för en vidareutveckling av den process och arbetsgång som används av de rådgivare som huvudmän och skolor kommer i kontakt med i samband med det specialpedagogiska stödet. Detta bedöms kunna ge förbättrade förutsättningar för att möjliggöra ett mer verksamhetsnära stöd.

SPSM har genomfört och planerar för ytterligare produktion av filmer som illustrerar arbetssätt, förhållningsätt och förutsättningar i pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljöer. Syftet med filmerna är bland annat att lyfta fram och sprida konkreta och verksamhetsnära exempel på arbetssätt och insatser som kan användas av huvudmän och skolor. I filmerna har SPSM tagit hjälp av fyra befintliga skolverksamheter med olika förutsättningar, bland annat vad gäller skolform, storlek och lokaler.

Filmerna kommer att publiceras på spsm.se under 2026 och tar bland annat upp mönster när det gäller närvaro/frånvaro och elever med NPF. De belyser även rutiner för att följa skolfrånvaro samt arbetet med risk- och skyddsfaktorer. Vidare kommer det att publiceras filmer som visar på arbetssätt för att skapa ett positivt skolklimat och ett socioemotionellt lärande, hur skolor kan involvera vårdnadshavare och stötta elever när de byter skolform eller stadium, samt hur ett stöttande skolledarskap kan se ut för att främja skolnärvaro. Sammantaget erbjuder filmerna konkreta och verksamhetsnära exempel på hur skolor kan arbeta med skolnärvaro och skolfrånvaro.

SPSM har även påbörjat ett arbete med att producera en bildbank över tillgängliga lärmiljöer för elever med NPF. Bildbanken kommer att användas i det fortsatta arbetet i uppdraget.

Skolverket och Socialstyrelsen har sedan april 2023 ett gemensamt regeringsuppdrag att stödja skolhuvudmän och socialtjänst i att inrätta och organisera skolsociala team. Uppdraget omfattar vägledning, metodstöd och uppföljning samt framtagande av stödmaterial. SPSM planerar att det stöd som tas fram inom ramen för detta uppdrag ska komplettera de andra myndigheternas stöd avseende skolsociala team.

4 Avslutande reflektioner

Det pågående arbetet med regeringsuppdraget har lagt en grund för ett långsiktigt och samordnat arbete för att främja skolnärvaro och förebygga samt åtgärda skolfrånvaro, med särskilt fokus på elever med NPF. Genom inledande inventeringar, behovsanalyser och etablerad samverkan med berörda myndigheter och aktörer har SPSM skapat en plattform för kunskapsinhämtning, utveckling av stödmaterial och kompetenshöjande insatser.

Arbetet hittills har varit omfattande i syfte att dels säkerställa den vetenskapliga grunden och att förena med verksamhets- och praktnära perspektiv, dels göra genomtänkta vägval inom ett brett och komplext område. Genom att arbeta vidare med systematiskt sammanställd kunskap, forskar- och användarhearings samt utveckling av referensgrupper säkerställer SPSM att det stöd som utformas vilar på en god grund.

SPSM planerar att följa upp användningen av det förstärkta stödet efter att uppdraget slutredovisats till regeringen.